

**TURMALARDA JAZONI IJRO ETISH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH:
MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR**

Xolmurotov Xondamir Mirzohid o'g'li

IV Akademiyasi kursanti

Elektron pochta: kursantxondamir@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada jazoni ijro etish muassasalarida penitensiar tizim faoliyatini takomillashtirishning nazariy-huquqiy asoslari tahlil qilinadi. Shuningdek, mahkumlarning huquq va erkinliklarini ta'minlash, qayta ijtimoiylashtirish mexanizmlarini rivojlantirish, xalqaro standartlarni milliy qonunchilikka implementatsiya qilish masalalari yoritilgan. Penitensiar tizimdagi mavjud muammolar ilmiy nuqtayi nazardan tahlil qilinib, ularni bartaraf etish yuzasidan amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: penitensiar tizim, jazoni ijro etish muassasasi, mahkum, resotsializatsiya, probatsiya, inson huquqlari, penitensiar siyosat, huquqiy islohot, rehabilitatsiya, kriminal-ijroiya tizimi.

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПОРЯДКА ИСПОЛНЕНИЯ НАКАЗАНИЯ В
ТЮРЬМАХ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ**

Аннотация

В данной научной статье анализируются теоретико-правовые основы совершенствования деятельности пенитенциарной системы в учреждениях исполнения наказания. Также освещены вопросы обеспечения прав и свобод осужденных, развития механизмов ресоциализации, имплементации международных стандартов в национальное законодательство. С научной точки зрения проанализированы существующие проблемы в пенитенциарной системе, разработаны практические предложения и рекомендации по их устранению.

Ключевые слова: пенитенциарная система, исправительное учреждение, осужденный, ресоциализация, пробация, права человека, пенитенциарная политика, правовая реформа, реабилитация, уголовно-исполнительная система.

**IMPROVING THE PROCEDURE FOR EXECUTING SENTENCES IN
PRISONS: CHALLENGES AND PROSPECTS**

Annotation

This scientific article analyzes the theoretical and legal foundations for improving the functioning of the penitentiary system within penitentiary institutions. Issues of ensuring the rights and freedoms of prisoners, developing re-socialization mechanisms, and implementing

international standards into national legislation are also highlighted. The existing problems in the penitentiary system were analyzed from a scientific point of view, and practical proposals and recommendations for their elimination were developed.

Keywords: *penitentiary system, penitentiary institution, convict, resocialization, probation, human rights, penitentiary policy, legal reform, rehabilitation, penal system.*

KIRISH

Bugungi kunda jazoni ijro etish tizimini insonparvarlashtirish va uni xalqaro standartlarga mos ravishda takomillashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Penitensiar tizimning asosiy maqsadi nafaqat jinoyat sodir etgan shaxsni jamiyatdan izolatsiya qilish, balki uni tuzatish, qayta tarbiyalash hamda jamiyatga moslashtirishdan iboratdir. Shu bois jazoni ijro etish muassasalarining samarali faoliyati jamiyatda qonuniylik va huquq-tartibotni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida penitensiar tizimni isloh qilish bo'yicha keng ko'lamlı chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan, mahkumlarning huquqiy himoyasini kuchaytirish, qiynoq va noqonuniy muomalalarning oldini olish, jazoni ijro etish muassasalarida zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish bo'yicha muhim normativ-huquqiy bazalar shakllantirildi.

Biroq tizimda hali ham ayrim tashkiliy-huquqiy va ijtimoiy muammolar mavjud bo'lib, ular jazoni ijro etish samaradorligini pasaytiruvchi omillardan biri bo'lib qolmoqda. Shu sababli mazkur mavzuning ilmiy jihatdan tadqiq etilishi dolzarb hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Jazoni ijro etish tizimining nazariy-huquqiy mohiyati

Jazoni ijro etish tizimi — jinoyat sodir etgan shaxslarga nisbatan sud hukmi asosida tayinlangan jazolarni ijro etishga qaratilgan davlat faoliyati tizimidir. Mazkur tizimning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- sud hukmlarining muqarrar ijrosini ta'minlash;
- mahkumlarni axloqan tuzatish;
- qayta jinoyatchilikning oldini olish;
- mahkumlarni jamiyatga qayta integratsiya qilish.

Penitensiar faoliyatning zamonaviy konsepsiyasi repressiv yondashuvdan voz kechib, insonparvarlik tamoyiliga asoslanadi. Shu nuqtayi nazardan mahkum shaxsining sha'ni va qadr-qimmatini hurmat qilish xalqaro huquqning fundamental prinsipi hisoblanadi. BMTning "Mahkumlar bilan muomala qilishning minimal standart qoidalari" (Nelson Mandela qoidalari) jazoni ijro etish tizimining xalqaro mezonlarini belgilab beradi. Mazkur standartlarga ko'ra:

- qiynoq va g'ayriinsoniy muomala taqiqlanadi;
- mahkumlarning tibbiy ta'minoti kafolatlanadi;
- ta'lim va mehnatga jalb qilish tizimi yo'lga qo'yilishi lozim;
- psixologik rehabilitatsiya mexanizmlari rivojlantirilishi kerak.

Penitensiar tizimdagi mavjud muammolar

1. Mahkumlarni qayta ijtimoiylashtirish mexanizmlarining sustligi. Amaliyotda mahkumlarni kasb-hunarga o'qitish, psixologik moslashtirish va ijtimoiy adaptatsiya qilish tizimi yetarli darajada samarali emas. Natijada jazoni o'tab chiqqan ayrim shaxslar jamiyatga moslasha olmay, qayta jinoyat sodir etish holatlari kuzatiladi.

2. Moddiy-texnik bazaning yetarli emasligi. Ayrim jazoni ijro etish muassasalarida infratuzilma eskirgan bo'lib, sanitariya-gigiyena sharoitlari xalqaro standartlarga to'liq javob bermaydi. Bu esa mahkumlarning sog'lig'i hamda ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

3. Psixologik va pedagogik yondashuvlarning zaifligi. Mahkumlar bilan individual ishlash mexanizmlarining sustligi ularning tuzalish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Penitensiar psixologiya va penitensiar pedagogika instituti yetarli darajada rivojlanmagan.

4. Raqamlashtirish darajasining pastligi. Jazoni ijro etish tizimida elektron monitoring, biometrik nazorat, raqamli ma'lumotlar bazasi kabi zamonaviy texnologiyalarni joriy etish yetarli darajada amalga oshirilmagan.

Xorijiy davlatlar tajribasi

Rivojlangan davlatlar penitensiar tizimida "reabilitatsion model" keng qo'llaniladi. Jumladan:

Norvegiyada mahkumlarni insonparvarlik asosida qayta tarbiyalash tizimi ustuvor hisoblanadi;

Germaniyada probatsiya institutiga katta e'tibor qaratiladi;

Yaponiyada mahkumlarni intizom va mehnat orqali ijtimoiy moslashtirish mexanizmi samarali yo'lga qo'yilgan.

Mazkur tajribalar shuni ko'rsatadiki, jazoni ijro etishning asosiy maqsadi jazolash emas, balki shaxsni tuzatish va uni jamiyatga foydali fuqaro sifatida qaytarishdan iborat bo'lishi kerak.

TAKLIF VA TAVSIYALAR

Jazoni ijro etish tizimini takomillashtirish maqsadida quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

1. Resotsializatsiya dasturlarini kengaytirish

Mahkumlarni:

kasb-hunarga o'qitish;

tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish;

psixologik reabilitatsiyadan o'tkazish tizimini rivojlantirish zarur.

2. Probatsiya institutini kuchaytirish

Ozodlikdan mahrum etish bilan bog'liq bo'lmagan jazolarni keng qo'llash orqali qamoqxonalardagi ortiqcha yuklamani kamaytirish mumkin.

3. Penitensiar tizimni raqamlashtirish

Elektron monitoring, sun'iy intellekt asosidagi nazorat tizimlari va yagona elektron ma'lumotlar bazasini joriy etish zarur.

4. Xodimlar malakasini oshirish

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Penitensiar tizim xodimlari uchun:

inson huquqlari;

konfliktologiya;

penitensiar psixologiya;

zamonaviy boshqaruv bo'yicha muntazam treninglar tashkil etilishi lozim.

5. Jamoatchilik nazoratini kuchaytirish

Fuqarolik jamiyati institutlari hamda Ombudsman faoliyatini kengaytirish penitensiar tizimda shaffoflikni ta'minlaydi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, jazoni ijro etish tizimini takomillashtirish davlatning demokratik va huquqiy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Zamonaviy penitensiar siyosat insonparvarlik, qonuniylik va ijtimoiy adolat prinsiplari asosida rivojlanishi zarur. Mahkumlarni qayta ijtimoiylashtirish, ularning huquq va erkinliklarini ta'minlash, xalqaro standartlarni milliy tizimga implementatsiya qilish jazoni ijro etish tizimining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, raqamlashtirish, probatsiya institutini rivojlantirish hamda jamoatchilik nazoratini kuchaytirish penitensiar tizimdagi mavjud muammolarni bartaraf etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-ijroiya kodeksi.
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
3. BMTning "Mahkumlar bilan muomala qilishning minimal standart qoidalari" (Nelson Mandela Rules).
4. Kriminal-ijroiya huquqi bo'yicha ilmiy adabiyotlar.
5. Penitensiar tizimni isloh qilishga oid O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari.
6. Saidov A.X. Inson huquqlari nazariyasi. – Toshkent.
7. Rustamboyev M.X. Jinoyat-ijroiya huquqi. – Toshkent.

